

Mobilització política i revolució en les “Falanges Juveniles” de Franco de València. La revista *Nosotros**

José Ignacio Cruz Orozco

Universitat de València

Com és ben conegut, la política juvenil del franquisme s'estructurà fonamentalment entorn del Frente de Juventudes (FJ). Aquesta entitat presentà, des del moment mateix de la seva fundació el desembre de 1940, dues vessants ben diferenciades però amb objectius i destinataris perfectament complementaris. D'una banda, el FJ, com a Delegación Nacional integrada en la Secretaría General del Movimiento, va tenir la responsabilitat de socialitzar políticament tota la joventut espanyola en els principis polítics del Movimiento Nacional, per a la qual cosa utilitzà diversos mecanismes.¹ Però, d'altra banda, el FJ fou també l'organització juvenil pròpia del règim. Mentre que en la primera de les vessants, tots els joves espanyols es veieren sotmesos a procediments més o menys efectius d'adoctrinament polític, el FJ com a organització juvenil d'afiliació voluntària acollí exclusivament aquells xicots que per diverses causes se sentien atrets per les propostes falangistes.

A partir de 1942 i durant tot el primer franquisme, el Frente de Juventudes en tant que organització juvenil tingué com a eix fonamental d'actuació les Falanges Juveniles de Franco (FJF), les quals s'estructuraren com una típica secció juvenil d'un partit polític.² Tot i que gràcies a certes aportacions coneixem alguns aspec-

* Text original en castellà. Traducció de Toni Casals Guàrdia.

1. Hem treballat aquesta qüestió a CRUZ, J. I. *El yunque azul. Frente de Juventudes y sistema educativa. Razones de un fracaso*. Madrid: Alianza Editorial, 2001.

2. S'ha ocupat d'aquesta qüestió SÁEZ MARÍN, J. *El Frente de Juventudes. Política de juventud en la España de la postguerra (1937-1960)*. Madrid: Siglo XXI, 1988. Se centra especialment en aquesta temàtica en el capítol IV.

tes més o menys generals de l'esmentat model d'actuació, encara ens són desconegudes moltes de les iniciatives d'aquesta estructura clau de la política juvenil durant les dècades de 1940 i 1950.

Precisament el present treball se centra en un dels aspectes que, segons la meua opinió, presenta més interès a l'hora d'analitzar la realitat de les Falanges Juvenils de Franco. Es refereix bàsicament a la resposta que els joves afiliats d'a-

que es publicaven en tants "Hogares" de l'organització juvenil. Aquest fil conductor també fou posat de manifest en l'editorial del primer número, on s'indicava que la nova publicació "venía a sustituir a nuestro viejo periódico *Volante*".³

Però, a diferència de la immensa majoria d'aquest tipus de publicacions, *Nosotros* va aconseguir recórrer el trajecte fins a la impremta, de manera que es va poder editar en lletres de motlle, cosa que li confereix un rang certament singular entre la premsa vinculada a la DNFJ. L'últim número de la publicació veié la llum el desembre de 1953. L'experiència durà una mica més que un curs acadèmic, i finalitzà, segons testimoni del seu director, en tallar la Delegación Provincial del Movimiento la subvenció econòmica que feia possible la impressió de la revista. Val a dir, de totes maneres, que en aquest últim número els col·laboradors, tot i formar el mateix elenc de les altres vegades, ja no se situaren sota la denominació de Legión de Guías y Cadetes de la FJF de Valencia, sinó que adoptaren el nom de Departamento de Propaganda y Seminario Provincial de Formación Política. Aquests seminaris comptaren amb una revista pròpia editada a Madrid.⁴ Per tant, en certa mesura pogueren continuar expressant el seu punt de vista, encara que en unes condicions molt diferents de com ho havien anat fent fins llavors.

Pel que fa als continguts, s'ha de començar assenyalant que *Nosotros* no fou la típica publicació juvenil centrada a fer conèixer les activitats internes de l'organització que la patrocinava. Ben al contrari: ens trobem amb una iniciativa orientada cap a l'exterior, destinada a expressar públicament l'opció política d'un grup juvenil falangista en un context històric i social molt precís. El seu interès està precisament en aquest tret, ja que, a diferència d'altres publicacions del FJ, la gran majoria dels textos van ser escrits per iniciativa pròpia dels joves redactors amb la

La simple lectura d'uns quants dels expressius títols dels articles publicats és ben clarificadora de l'afirmació anterior. Així, localitzem encapçalaments com "Realidad española-revolución necesaria", "Estilo revolucionario" o "Ellos, *Nosotros* y la Revolución Nacional-Sindicalista", junt amb altres com "Adelante camarada" o "La guardia vela sus armas" d'enunciat menys taxatiu però emmarcats en la mateixa línia de pensament. Un bon resum d'aquests plantejaments revolucionaris, el trobem en les opinions exposades per José María Adán en l'article "Misión de la Falange en el Estado". El director de la revista partia d'unes fermes conviccions: "Es cierto que si sentimos la necesidad de la revolución —esta imperatividad es incuestionable— no nos conformaremos con soluciones tibias y parches técnicos que no vienen a solucionar nada en lo social"; per continuar afirmant: "Es cierto que si sentimos la necesidad de la revolución —esta imperatividad es incuestionable— no nos conformaremos con soluciones tibias y parches técnicos que no vienen a solucionar nada en lo social".⁷

El tòpic de la "revolució pendent" estigué tan present en aquest grup de les FJF valencianes que no se n'oblidaven ni durant les excursions dominicals. Així, el camí cap a la revolució nacionalsindicalista fou comparada en les pàgines de *Nosotros* amb l'ascensió a una muntanya. Igual que les cordades de la Unidad de Guías Montañeros de las FJF feien el cim en les seves sortides havent superat tota mena de dificultats, els joves falangistes havien de "pensar en la difícil pero ineludible escalada de la REVOLUCIÓN NACIONAL-SINDICALISTA, a la que estamos inflexiblemente obligados".⁸

El grup de joves falangistes aglutinats en *Nosotros* reflexionava que, per dur a terme la "revolució pendent", no hi havia més bona senda que l'aplicació de la coneguda teoria feixista de la "conquesta de l'estat". Ho podem comprovar amb força exactitud en el text titulat "Minoría, masa y movimiento".⁹ Hi trobem raonaments tan contundents com aquest: "Es, pues, preciso hacer llegar a la masa por conducto de una minoría capacitada el conocimiento de las características de la revolución agraria, industrial, financiera pendientes [sic] e indicarles que a ellos como a todos corresponde exigir su cumplimiento."

Lògicament, aquesta minoria hauria de ser falangista, la qual, segons l'autor, en una primera fase hauria de "capacitarse para arrojar de los puestos clave del Movimiento al que piense y actúe según moldes derechistas". Un cop controlat el Movimiento (el redactor sembla referir-se igualment al Movimiento com a estructura

7. ADÁN GARCÍA, J. M. "Misión de la Falange en el Estado". *Nosotros*, n. 4 (març de 1953), p. 6. El títol i el tema mantenen una estreta relació amb un discurs del professor Antonio Tovar, recorde de la Universitat de Salamanca, que comentarem més endavant.

8. UN MONTAÑERO. "Un puesto en la cumbre". *Nosotros*, n. 7 (juny de 1953), p. 4.

9. SALAZAR BELMAR, J. "Minoría, masa y movimiento". *Nosotros*, n. 5-6 (abril-maig ? 1953), p. 4.

politicoadministrativa que a la seva accepció de col·lectiu revolucionari), aquest grup estaria capacitat per a la seva tasca sempre que estigués dotat de certes característiques, entre les quals destacava la següent: "Las minorías políticas del Movimiento necesitan del fanatismo, pues sólo creyéndose en posesión de la verdad se puede combatir con entusiasmo." El text continuava assenyalant que caldria superar importants obstacles pel camí, però sempre s'hauria de considerar "que

tor s'hi mostrava contrari als missatges proclamats per les autoritats econòmiques del país, les quals posaven l'èmfasi en la necessitat d'afavorir la producció. I argumentava respecte a això: "Si decimos producción debemos de pensar en seguida en consumo y distribución de la riqueza", per denunciar a continuació: "En España actualmente hay una criminal y antinacional distribución de la riqueza. En manos de unos pocos se acumula aquella."

Però, a més d'aquests plantejaments crítics contra el model polític i econòmic capitalista, hi ha una altra problemàtica que també fou criticada amb intensitat des de les pàgines de *Nosotros*. Es tracta de la qüestió monàrquica. El grup de joves falangistes valencians qüestionava qualsevol iniciativa que conduís a la restauració

una notícia curta que concretava una mica més el punt de mira atès que criticava la revista *Arbor* en els termes que reproduïm a continuació: “¡Y es que el grupo de *Arbor* es terrible! Sobre todo cuando empiezan a quitarse las ramas y quedan al descubierto sus verdaderas aficiones.”¹⁶

La posició en contra dels membres de l'Opus Dei va arribar a la cota màxima quan s'incloué en les pàgines de la revista el jurament de Rafael Calvo Serer com a militant de FET i de les JONS juntament amb una nota en què es notificava que “Cumplimentando el art. 10 de los estatutos de FET y de las JONS, ha sido expulsado de la comunidad política D. Rafael Calvo Serer, afiliado a esta Jefatura Provincial del Movimiento a cuya jurisdicción pertenece Burjasot”.¹⁷

cialment estimats. Quant als ideòlegs, entre els coetanis mostraren una especial simpatia per Antonio Tovar, que aleshores ocupava el càrrec de rector de la Universitat de Salamanca. En concret, reproduïren en la revista un significatiu discurs seu, que pronuncià amb motiu de la inauguració de la càtedra José Antonio de la Guardia de Franco, titulat “Lo que a la Falange le debe el Estado”.

I entre les figures històriques del falangisme, a més de les ineludibles referències al fundador del partit, mostraren un viu interès per una altra de les figures capdavanteres dels primers temps del falangisme, Ramiro Ledesma Ramos. Segons l'opinió de la revista, en l'Espanya de 1953 “no se conocían sus trabajos”, i cridaven a llegir-lo “atentamente, lúcidamente”.²¹ Per corregir una deficiència tan sensible, reproduïren en un número de *Nosotros* una part del seu “Discurso a las juventudes de España”, al qual adjuntaren un requadre amb la demanda següent: “Pedimos y exigimos que el Discurso a las juventudes de España, de Ramiro Ledesma Ramos, sea impuesto como texto de Educación Política, en todos los centros de Enseñanza de España.”²²

El relleu generacional

L'atenció a aquestes dues figures no resultava gratuïta. A més de les demandes “revolucionàries” que plantejaven, les quals permetien apuntalar les reiterades reivindicacions que apareixien a la revista, ambdós autors assignaren en els seus escrits un paper molt rellevant a la joventut. I aquí és on trobem el segon element clau del discurs articulat per *Nosotros*. Si, com hem assenyalat anteriorment, la demanda bàsica, des del primer fins al darrer número, fou la realització de la revolució pendent, junt amb aquesta exigència hi havia la ferma convicció que els protagonistes d'aquesta pàgina de la història espanyola encara per arribar serien els grups de joves aglutinats en les Falanges Juveniles de Franco. Així contemplava la situació Antonio Tovar: “La juventud vuelve, la juventud despierta después de unos años de letargo y se siente otra vez capaz de tirar hacia adelante, de ir a rienda suelta, de no consentir que a España le pongan ninguna camisa de fuerza, de sujetarla a cosas pequeñas, de encerrarla en remedios fáciles, en fórmulas fáciles. re-

“Las juventudes españolas, como sujetos históricos de la revolución nacional, tienen sobre todo que elegir, sin posibilidad de opción, como campo y teatro de presencia, éste: la acción política.” Aquesta actuació tenia imperativament una doble finalitat: “... la primera, apoderarse de las zonas rectoras... la segunda acampar en el seno mismo de las eficacias populares en el torbellino real de las masas.”²⁴

Amb aquests fonaments ideològics, la demanda de més protagonisme fou constant en *Nosotros*. Es tractava de l'altra gran aspiració dels seus promotors, irremediablement unida a la de la “revolució pendent”. Sobre això no tenien cap ni un dubte: ells eren els cridats a protagonitzar aquesta transcendental pàgina històrica. El raonament es plantejava, de vegades, subratllant l'afany de superar la situació present. Així, podem llegir: “Estamos ya hartos. Y nos sabemos además llamados a destruir toda esta gran mentira, esta farsa sangrienta y a imponer la verdad, la disciplina colectiva que obligue a todos los españoles a cumplir su misión, a realizar su función en esa unidad de destino en lo Universal que es España. Sí, tenemos confianza mesiánica. Esa de que hablaba Ramiro. Esa conciencia de saberse con ideas nuevas y capacidades para imponerlas. Nos sentimos revolucionarios.”²⁵

De tots els pronunciaments localitzats, potser el que millor resumeix les aspiracions del grup de joves falangistes valencians és l'editorial de l'últim número de la revista. Efectivament, després de definir-s'hi com a fills polítics de la generació del 36 —la generació de la guerra en la terminologia interna de Falange—, es reconeixia el camí recorregut cap a la conformació de l'estat nacionalsindicalista, però s'hi deia també que la nova generació havia de tenir-hi un paper destacat:

“Nosotros tenemos que entrar impetuosamente en la vida política; tenemos que hacernos oír. Y no podemos dejar amedrentarnos. No consentiremos que se trate de callarnos. Y no aceptaremos imposiciones de modificación de lo que creemos deba ser nuestra línea de conducta. Las revoluciones no se hacen con politiqueros y cambios de color camaleónicos. ¡No, una revolución es una gran marcha hacia delante atropellándolo todo. Es un derrumbar sin contemplaciones un tinglado social inactual, inadecuado ya. Una Revolución necesita juventud; necesita sangre caliente que haga acción los postulados revolucionarios; Necesita una generación que se entregue sin reservas a ella y haga de ésta el motivo de su acción vital, una generación capaz de sacrificarse, si es preciso, por la redención de España. Y somos nosotros los que ahora nos asomamos a la vida política española como espectadores, los que el destino ha señalado

24. LEDESMA RAMOS, R. “Discurso a las...”.

25. GARCÍA BLANCO, J. A. “España es otra cosa”, *Nosotros*, n. 7, p. 5.

como protagonistas de esta encrucijada histórica. Y sería traicionarnos y traicionar a España renunciar a esa misión, a ese deber revolucionario”.²⁶

Consideracions finals

Per finalitzar l'anàlisi que hem fet de les propostes polítiques efectuades a través de *Nosotros*, penso que hauríem de realitzar almenys algunes consideracions finals. Fins ara ens hem centrat sobretot en l'estudi de la iniciativa d'aquest actiu grup de les Falanges Juveniles de Franco de València. Però considero d'interès completar-ho amb una sèrie de consideracions des d'un punt de vista més general per arrodonir, així, els plantejaments que hem anat presentant fins ara.

En primer lloc, hem de situar la proposta de *Nosotros* en el context juvenil valencià d'aquelles dates. Tot i el tarannà autoritari del Frente de Juventudes i de les propostes plantejades des de *Nosotros*, a principis de la dècada de 1950 hi havia en la societat valenciana altres plataformes de socialització ben significatives. No continuava activa, és clar, cap més organització juvenil, però els joves valencians podien escollir entre altres ofertes diferents de la del FJ. La gran majoria d'aquestes opcions estaven vinculades a iniciatives confessionals, com les joventuts d'Acció Catòlica o les diverses congregacions marianes dependents d'alguns ordes religiosos. Fins i tot l'escoltisme mantenia les activitats i, per tant, el projecte formatiu, sense haver-lo aturat des de la seva implantació el 1915, malgrat la Guerra Civil i la posterior suspensió d'activitats decretada l'any 1940 per les autoritats franquistes.²⁷ Per tant, hem d'emmarcar la iniciativa de les Falanges Juveniles de Franco en un context més ampli i variat que el que els mateixos redactors de *Nosotros* deixaven entendre des de les pàgines de la revista.

La realitat és que ells constituïen un grup que comptava amb un element molt rellevant que els diferenciava dels restants col·lectius juvenils: el suport polític i econòmic de l'estructura política juvenil governamental. Però, en canvi, les seves propostes fallaven per la banda del suport social. Tot i la normativa legal, els recursos materials, les subvencions econòmiques i la grandiloqüència del discurs polític, el fet era que el grup juvenil falangista de *Nosotros* constituïa un col·lectiu més dels diversos que en aquells anys realitzaren tasques de socialització entre la joventut valenciana.

26. ADÁN GARCÍA, J. M. "Editorial". *Nosotros*, n. 8, p. 2.

27. En relació amb les joventuts d'Acció Catòlica, es pot consultar CÁRCEL ORTÍ, V. *Historia de la Iglesia en Valencia*, tomo II, Valencia: Arzobispado de Valencia, 1986, p. 881. I, sobre l'escoltisme, CRUZ, J. I. *Escultismo, educación y tiempo libre. Historia del asocianismo scout en Valencia*. València: Institut Valencià de la Joventut, 1995, especialment el capítol IV.

